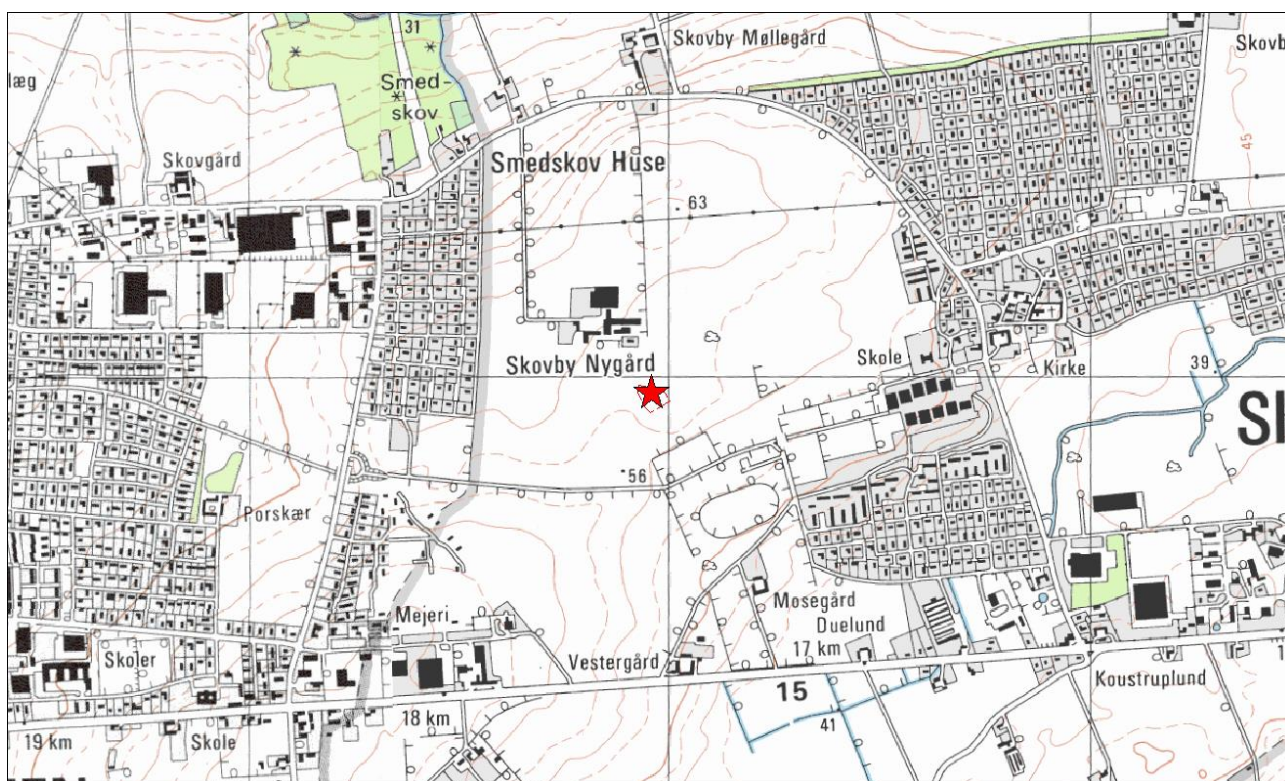

Beretning for systematisk udgravning SBM1297 Skovby Nygård forsinkelsesbassin

Skovby sogn, Framlev herred, tidl. Århus amt. Sted nr. 15.01.06. Sb.nr. 20.

SLKS nr. 16/01384

Beretning for den systematiske udgravning af bebyggelses- og aktivitetsspor fra yngre førromersk-ældre romersk jernalder, foretaget på et område, hvor et forsinkelsesbassin skulle anlægges. Der blev undersøgt langhuse, staklader, samt gruber indeholdende tidstypisk keramik. Ydermere blev der også fundet en brønd, en ovn og et par tofteskel/markskele af nyere dato. Udgravningen blev udført af arkæologerne Louise Søndergaard, Anders Bonde Mørk, Merethe Schifter Bagge og Anja Vegeberg Jensen (daglig leder). Udført for Museum Skanderborg i januar/februar 2017.

Indholdsfortegnelse

Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Topografi, terræn og undergrund	4
Målesystem	4
Øvrige data	5
Udgravningsmetode	5
Undersøgelsens resultater	6
Sammenfatning	17
Fremtidigt arbejde på stedet.....	18
Litteratur.....	19
Tidstavle.....	20

Undersøgelsens forhistorie

Udgravningerne på området er foretaget på baggrund af et større nybyggeri mellem Galten og Skovby, kaldet Skovby Nygaard. Anledningen er anlæggelse af forsinkelses-/regnvandsbassin. Det bliver aftalt med entreprenør Brdr. Møller, som har entreprisen for Skanderborg Forsyning, samt med bygherre Jørgen Baastrup Nielsen fra Skovby Nygaard, at der skal foretages en bygherrebetalt forundersøgelse af området, som ligger meget tæt på den allerede udgravede etape III, der indeholdt bebyggelse fra yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder. Forundersøgelsen viser, at der er bebyggelsesspor, identiske med de fundne i etape III (Baastrup Lund-udstyknigen), og der foretages efterfølgende en arkæologisk undersøgelse af i alt 2888 m².

Der er lavet en del forundersøgelser i forbindelse med ældre byggemodninger øst og sydøst for Skovby Nygaard-udstyknigen. Ved disse forundersøgelser blev der fundet rester af huse og gruber fra yngre bronzealder, førromersk jernalder og ældre romersk jernalder (150106- 4, 12, 14 og 15). Mod vest og sydvest, i den østligste kant af Galten, ligger to overpløjede gravhøje (150110- 4 og 5). På Skovby Nygaards jorde, vest for gården, ligger desuden en overpløjet gravhøj (150106-3). I 2012 og 2013 udgravede Museum Skanderborg to store gårdsanlæg fra germansk jernalder, samt en mindre, yngre førromersk jernalderbebyggelse nord for det aktuelle område, i de arkæologiske udgravningsområder der kaldes etape I og II. Etape III viste sig at rumme et stort bebyggelsesområde med gårde fra ældre romersk jernalder. Skovby Nygaard-udstyknigen ligger på et sydvendt, let skrånende terræn med Lyngbygård Ådal en kilometer mod nord, på god, højtbeliggende landbrugsjord. Denne placering har givetvis været attraktiv for oldtidsbeboelse, da der er masser af aktivitetsspor på store områder af Skovby Nygaard-udstyknigen.

Figur 1: Der afrømmes muldrag med gravemaskine. Samtidig er arkæologen i gang med at undersøge en brønd.

Administrative data

Der er ikke truffet forudgående aftaler med bygherre og entreprenør på forsinkelsesbassinet omkring forundersøgelse/undersøgelse af arealet, da Skanderborg Forsyning har været af den opfattelse, at området var frigivet allerede. Efter forespørgsel hos Skovby Nygaards tilknyttede arkitektfirma, NODO, havde de fået at vide, at området var frigivet af museet. Jørgen Baastrup Nielsen er først efter et byggemøde med de implicerede parter blevet klar over, at han står anført som bygherre i pågældende

projekt. Jørgen Bastrup Nielsen erholder således alle udgifter i forbindelse med de arkæologiske undersøgelser.

D. 23. januar 2017 godkender bygherre budgettet på den arkæologiske undersøgelse.

D. 5. februar 2017 godkender Slots- og Kulturstyrelsen det indsendte budget.

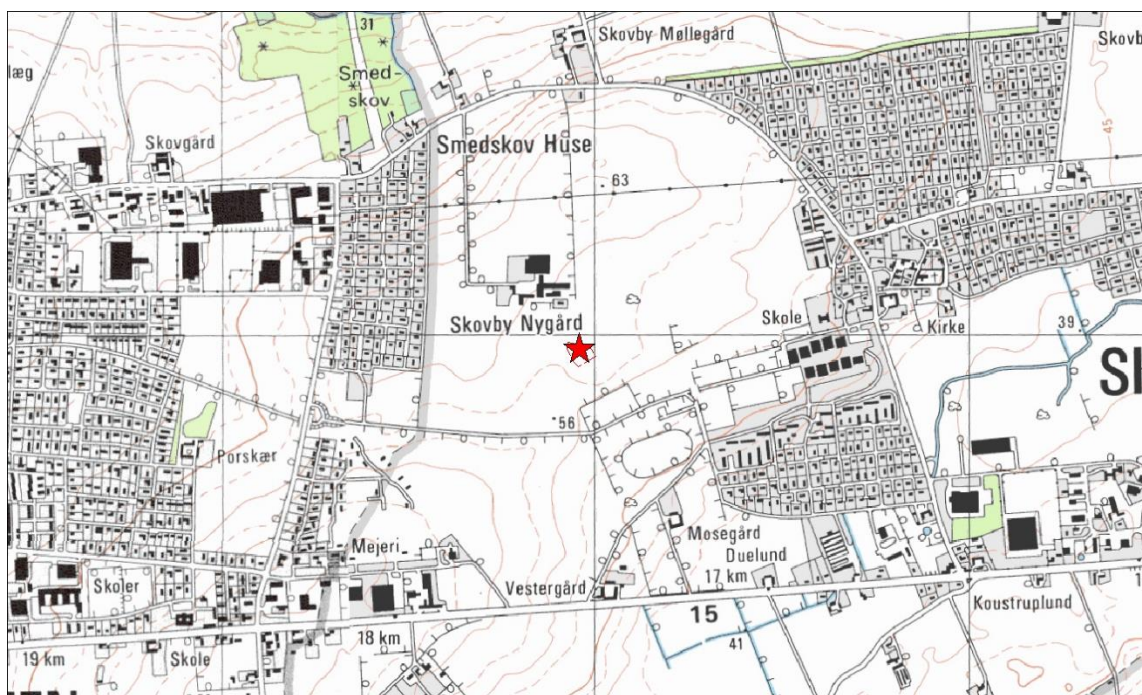
Bygherre: Skovby Nygaard, 8464 Galten, v. Jørgen Bastrup Nielsen, post@skovbynygaard.dk, jin@christinedahl.dk

Ansvarlig for undersøgelsen: Museum Skanderborg, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

Dokumentationsmateriale bestående af fund, fotos, tegninger samt beretning opbevares på Museum Skanderborg, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

Topografi, terræn og undergrund

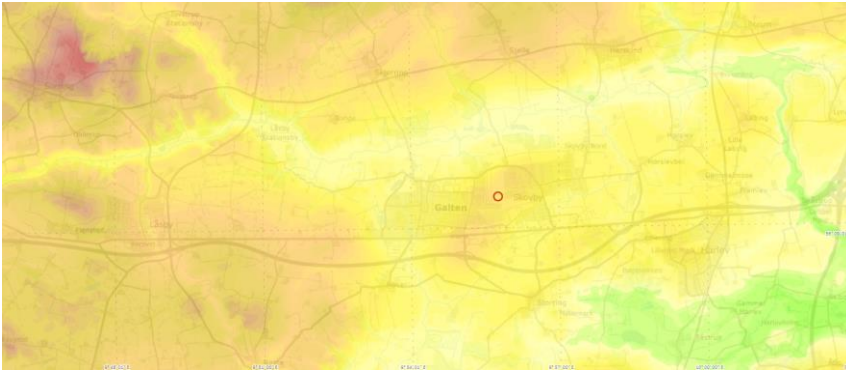
Selve det berørte areal ligger i forhold til de andre undersøgte områder i Skovby Nygård-udstykingen omtrent i niveau med etape 3, dog er arealet jævnt faldende mod sydvest, omkring 59 m.o.h. (DVR90). Undergrunden er præget af gult/grågult leret sand og lidt orange jernudfældninger. Muldykkelsen svinger mellem 25-80 cm.

Figur 2: Oversigt over området. Højdekurverne viser, at der på udgravningsområdet (markeret med stjerne) ses et fladt plateau. Kortmateriale: Geodatastyrelsen.

Målesystem

Alle anlæg samt udgravningsfeltets omfang blev opmålt med GPS i projektion Euref 89 zone 32. Herefter blev data konverteret til Mapinfo via MapDigi.

Figur 3: Højdekort med markering af Skovby Nygård-udgravningernes placering i landskabet (cirkel). Mod nord ligger Lyngbygård Ådal som en tydelig adskillelse mellem Skovbyområdet og Sjelle-Herskindområdet, hvor der også er registreret en del bosættelsesaktivitet fra ældre jernalder. Kortmateriale: GEUS.

Øvrige data

Undersøgelsen påbegyndtes d. 27. januar 2017 og afsluttedes d. 3. februar 2017. Det arkæologiske arbejde blev udført af Merethe Schifter Bagge, Louise Søndergaard, Anders Bonde Mørk og Anja Vegeberg Jensen (daglig leder).

Maskinassistenten blev leveret af entreprenørfirmaet Brdr. Møller, som har entreprisen på forsinkelsesbassinets. Der blev anvendt en gravemaskine på bæltet med en ca. 2 meter bred rabatskovl. Vejret var koldt og overskyet med regn enkelte dage.

Jorden var meget vandmættet, hvilket besværliggjorde undersøgelse af dybere anlæg.

Udgravningsmetode

Udgravningsfeltet blev muldafrømmet med maskine.

Anlæggene blev GPS-indmålt så vidt muligt lige efter muldafrømningen. Efterfølgende blev de fleste anlæg snittet med håndskovl og registreret. Enkelte anlæg er snittet med maskine. Særligt interessante anlæg blev tømt, og udvalgte anlæg blev fotograferet. Fund blev indsamlet, i videst muligt omfang også fra anlæg, der ikke blev snittet.

Anlæg

Anlæg er en samlet betegnelse for spor efter, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid.

Når den brune muldjord fjernes, fremstår de forhistoriske anlæg som mørke pletter i den lyse undergrundsjord. De mørke pletter er dér, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid. Hullerne er blevet fyldt op med organisk materiale, trækulsholdig jord eller sten, og kaldes samlet for anlæg. Anlæggene kan være både stolpehuller fra stolper i huse, men de kan også være fx jordovne, brønde og grave.

Undersøgelsens resultater

Det er tydeligt, at det fundne korresponderer med bebyggelsen i etape III, hvilket bestod af en bebyggelse fra ældre romersk jernalder (1-160 e.Kr.). Her i forsinkelsesbassinet sås huse af tilsvarende type, og der blev desuden fundet lidt gruber med keramik, enkelte produktionsanlæg samt vådområder med keramikudsmid. Fuldt i tråd med etape III.

Der er i alt undersøgt 2888 m². De i MUD registrerede anlæg tæller i alt 167 stk. De undersøgte anlæg er indskrevet og kategoriseret ifølge MUD, Museernes Udgravnings Data. De anvendte A-numre går fra A8071-A8310. Huller i denne række skyldes således, at der er enkelte anlæg som ikke er undersøgt og derfor ikke indført i MUD.

Anlæggene bestod af 108 stolpehuller, 14 gruber, 1 brønd, 7 naturfænomener, 3 agerrener, 6 udefinerede fyldskifter, 8 kulturlagspletter/vådbundsområder med fund, 2 afgrænsninger i form af markskel eller tofteskel, 1 produktionsanlæg (ovn). 8 numre udgår. 9 bygninger/konstruktioner er konstateret.

Der blev anvendt fundnumre fra X1901-X1972 samt X2098-2101. Hvert x-nummer kan godt indeholde flere genstande.

Der er fundet i alt 1 flintafslag, 1 x-nummer med brændt ler, 59 x-numre indeholder oldtidskeramik, mens 1 fundnummer indeholder historisk keramik. Derudover findes der 5 x-numre indeholdende sten med forskellige funktioner.

Der blev anvendt tegningsnumre fra T212-T222 samt taget fotos fra F1/982-F1/1020.

Der kunne ialt udskilles 9 konstruktioner (K85-K90 samt K161-K163) i form af langhuse og staklader. Denne udgravningsetapes konstruktioner falder alle sammen ind under samme dateringsramme som etape III, nemlig yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder. Der er foretaget AMS-datering af en håndfuld huse, 2 gruber, 1 ovn og 2 brønde på nærtliggende etape III, og resultatet koncentrerer sig i høj grad omkring årene 80 f.Kr – 130 e.Kr. Hertil skal husene fra forsinkelsesbassinet givetvis også dateres, da der er store ligheder i konstruktioner samt keramik.

Enkelte anlæg stammer fra nyere tid, og disse bliver også beskrevet.

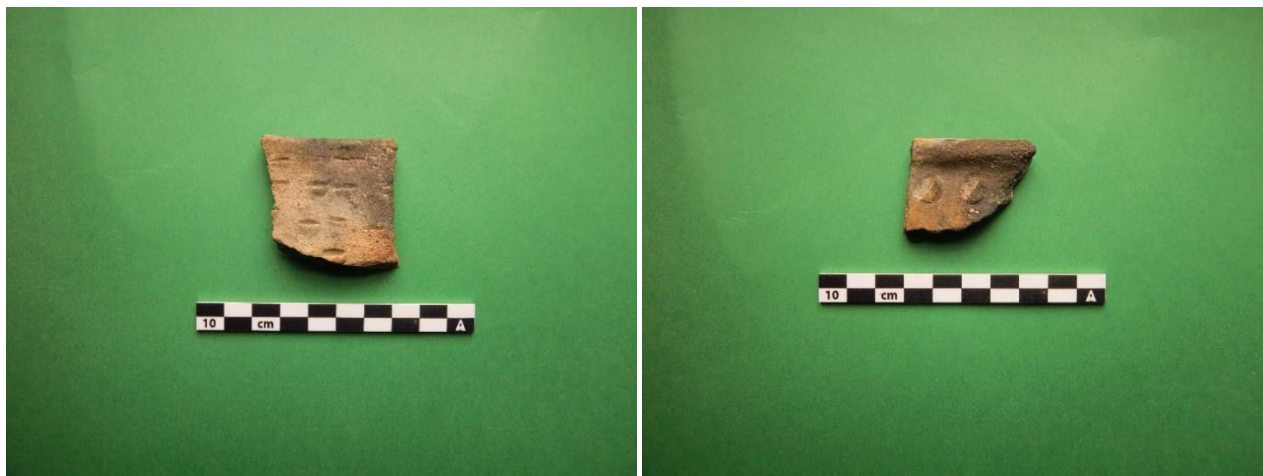
A8265: Brønd (formodentlig drikkevandsbrønd)

Bredde 189 cm, dybde 83 cm. Anlægget er placeret i den vestlige udkant af bebyggelsen, tæt på et vådområde. Brøndens sider er lodrette, bunden er stort set plan. Fylden består af to lag, og det nederste lag er dannet af en mængde små lag.

Det øverste lag er ca. 60 cm dybt, og er et homogent, lyst gråbrunt og let sandet lerlag med få trækulsnister. Heri fandtes enkelte sten, 4-5 styk. Keramikken, der fandtes ved undersøgelsen stammer udelukkende fra dette lag. Et af skårene har beklaskning på ydersiden. Ellers er godset fint magret og ret tyndvægget. Det øvre lag er opfyldt fra bopladsen, som er havnet i brønden efter at brøndens funktionsperiode er ophørt.

Det nedre lag består af homogent, meget kompakt gråt sandet ler uden trækulsnister, og noget mere sandholdigt end øverste lag. Heri sås ganske smalle mørkegrå vandrette aflejringer, maksimalt 1 cm i tykkelsen - oftest tyndere, og var desuden tydeligt afgrænset fra undergrunden. Dette grå meget fint lagdelte sandlag er dannet i brøndens aktive brugsperiode, og ses ofte i bunden af brønde. Det fremkommer formodentlig i forbindelse med stigninger og fald i vandstanden, hvor der så hvirvles en smule finkornet materiale op, som senere aflejres på bunden i tynde lag, når vandstanden er stabil igen.

Keramikken ligner i høj grad den fundne keramik fra etape III, som dateres til årene omkring Kr.f.

Figur 4: Keramik fra brønden. Der ses (til venstre) et randskår med horisontalt vendte negleindtryk, fordelt lidt løst henover ydersiden, samt et randskår (til højre) med vertikalt vendte negleindtryk lige under randen. Denne ornamentik ses i yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder.

A8194: Ovn (af horisontal type)

Bredde: 265 cm, dybde 90 cm. Snittet er foretaget med maskine, da der så ud til at være problem med vand, og man regnede fra starten med, at det kunne være en brønd og ikke en ovn. Oval til let 8-talsformet på overfladen, nord-sydendt, snittet nord-syd. Anlægget er placeret i udkanten af bebyggelsen, mod vest. Der er kun fundet keramik i overfladen, ikke nede i selve ovnen. Generelt er her meget kompakt jord pga. traktose, forårsaget af kørsel med tunge maskiner i forbindelse med udstykningen af parcelhusgrunde på arealet ved siden af udgravningen.

Anlægget består af 7 lag, hvor det 5. lag formodes at være selve ovnens hovedrum og bund (60-80 cm nede). Dette lag er beskrevet som mørkt gråbrunt, sandet ler med en masse trækulsstykker og -nister. Store pletter af rødbrændt ler, usammenhængende og findelt, og med store sten i bunden af laget. Der ses i overfladen en mørk stribe med en masse trækul hele vejen rundt i yderkanten af anlægget.

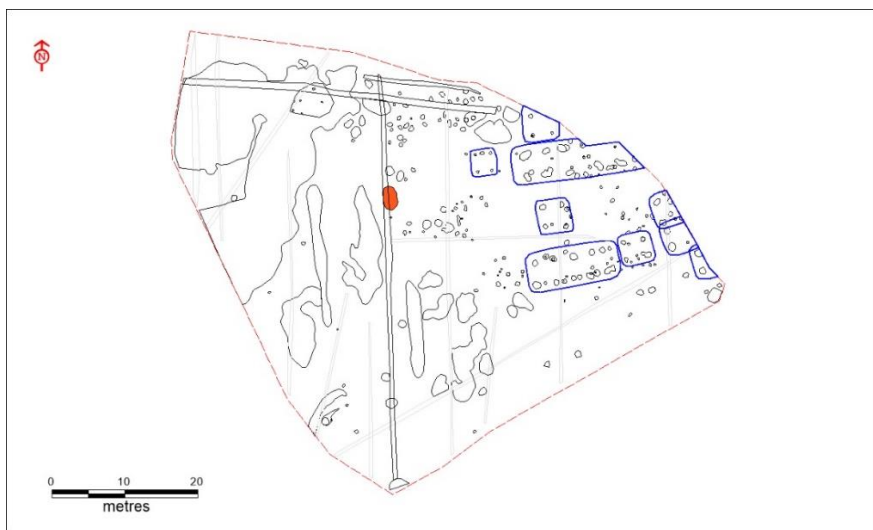
Det formodes altså, at lag 5 har været rummet, hvor man har brændt keramik eller måske tørret korn. Den specifikke anvendelse af denne ovn er uvis. Efter noget tids brug er ovnen, med ovnkappen af rødt varmepåvirket ler, klappet sammen, og har derved dannet de store pletter med smadret, brændt ler i bunden af laget. Mod syd, i den lave ende, har man udrømmet aske og trækul gennem indfyryngshullet,

hvilket kan ses som trækulsfyldte lag i den, for horisontalovne, karakteristiske lidt lavere ende af ovnen, som her er ca. 45 cm dyb.

Horisontalovnen er den mest almindelige ovntype i jernalderen. Der findes også en anden type, vertikalovnen, men denne er noget mere sjældent forekommende (se bl.a. beretning for SBM1218 Korsvær I samt SBM1219 Kalbylund for uddybning om ovne. Rapporterne kan findes på Museum Skanderborgs hjemmeside).

Figur 5: Foto af ovnen A8194. Der ses den karakteristiske todeling af horisontalovnen, nemlig den dybere ovndel (til venstre i billedet) samt det lavere område, hvor indfyringen/udrømningen har foregået.

Figur 6: Placering af ovnen på udgravningsfeltet (ovnen er markeret med orange). Huskonstruktionerne er markeret med blå streg. Det kan bemærkes, at ovnen er placeret i yderkanten af bebyggelsen, sikkert pga. brandfaren. Ovnens overlappes af et yngre nord-sydgående markskel/tofteskel.

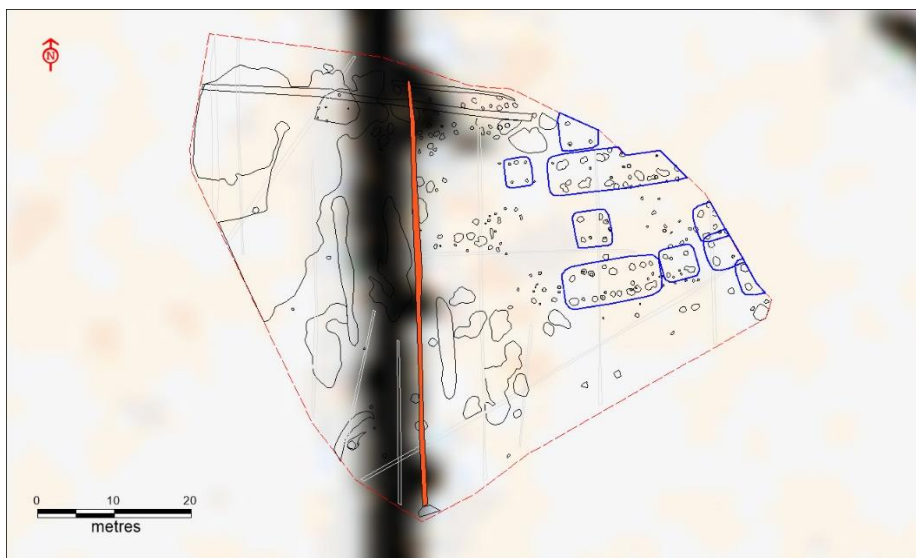

A8253 og A8256: Tofteskel/markskel

Det nord-sydvendte forløb, som kaldes A8256, kan følges hele vejen tværs gennem feltet, og er også påtruffet ved tidligere udgravningskampagner. A8256 går parallelt med det, mod nord, stadig synlige jorddige, hvori der vokser et gammelt egetræ. Træet har fået lov til at blive stående gennem mange år, måske netop pga. dets lidt "fredede" placering. Diget er ikke blevet undersøgt over undergrundsniveau, så fyld og konstruktion er ukendt. Man kunne dog også godt forestille sig, at der vil være en del sten i digefylden. Anlægget eksisterede ikke i synlig form i muldniveau, da der blev afrømmet muld på denne udgravningsetape, men sås tydeligt i undergrunden som en grøft/nedgravning. Bredden på den gravede grøft er 59 cm, mens dybden er 10 cm. Nedgravningen er fladbundet, og fylden er brunt sandet ler med lidt undergrundsnister.

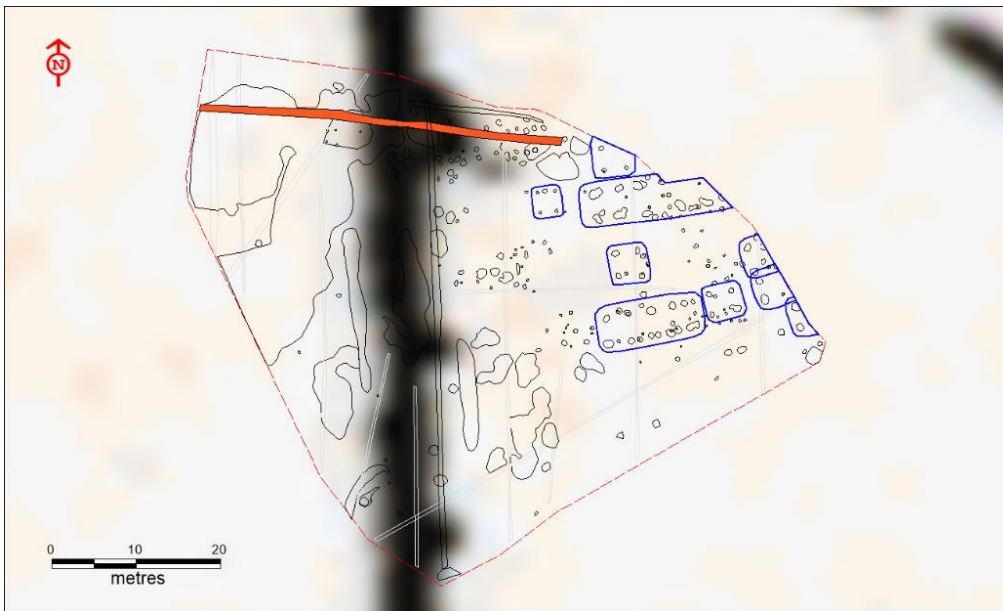
Konstruktionen af tofteskellet eller markskellet består således af en gravet grøft og et jordbygget dige. Diget er sandsynligvis dannet ved, at man har gravet grøften og lagt jord op i en forhøjning. På de høje målebordsblade (se illustration) ser det også ud som om, at markeringen af diget ligger lige vest for grøften, hvilket giver god mening i forhold til konstruktionen.

En præcis datering af skellet er ikke mulig, men den ses på de høje målebordsblade, som er fremstillet mellem 1842 og 1899.

Figur 7: Den jordgravede del af tofteskellet er markeret med orange. Den sorte, lidt uskarpt afsatte stribe er diget, som det ser ud på de høje målebordsblade (fremstillet 1842-1899). Diget ligger således umiddelbart vest for grøften. Kortmateriale: Geodatastyrelsen.

A8253 er ligeledes et anlæg, som tydeligvis er yngre end jernalderbebyggelsen, da det overlapper disse anlæg. Konstruktionsmæssigt minder A8253 meget om A8256, som via kort kan genkendes som et tofteskel. Ingen af de tilgængelige kort viser dog A8253, og anlægget må derfor konkluderes at være ældre end A8256, eller også er det et mere ydmygt og underordnet markskel, som ikke er blevet registreret. Anlægget er 90 cm bredt og 20 cm dybt, og er spidsbundet, hvilket er lidt anderledes end A8256, som var fladbundet. Måske kan man derfor forsigtigt konkludere, at de to skel ikke nødvendigvis har noget med hinanden at gøre direkte.

Figur 8: Markskellet A8253, markeret med orange. Underlægs kortet er igen de høje målebordsblade, men intet på kortet ser ud til at være kompatibelt med den fundne grøft. Kortmateriale: Geodatastyrelsen.

Huse og staklader/økonomibygninger, beskrivelse af fremgangsmåde:

Langhusenes bredde er anslået ud fra indgangsstolpernes placering, hvis disse er tilstede. Disse formodes at have været placeret lige i vægforløbet, som det oftest ses i ældre romersk jernalder. Bredden af huset måles således fra indgangsstolpernes centrum, tværs over huset til modstående indgangsstolpes centrum. At måle længden og bredden på husene uden kendte væg-, gavl- eller indgangsstolper vil under alle omstændigheder blive et usikkert gæt, da mange huse mangler disse stolper. Derfor kan der kun måles eksempelvis en minimumslængde, og dette gøres fra midten af vestligste tagstolpe til midten af østligste tagstolpe. Hvis indgangsstolperne ikke er tilstede, så måles der ingen totalbredde af huset, kun den nord-sydlige spændvidde mellem tagstolperne. Her måles ikke for hvert sæt, men der måles og anslås et gennemsnit. Kun hvis der er tydelige indsnævring eller anomalier på denne akse, beskrives og måles disse også.

Staklader og økonomibygninger uden indgangsstolper måles ligeledes op fra stolpecentrum til stolpecentrum.

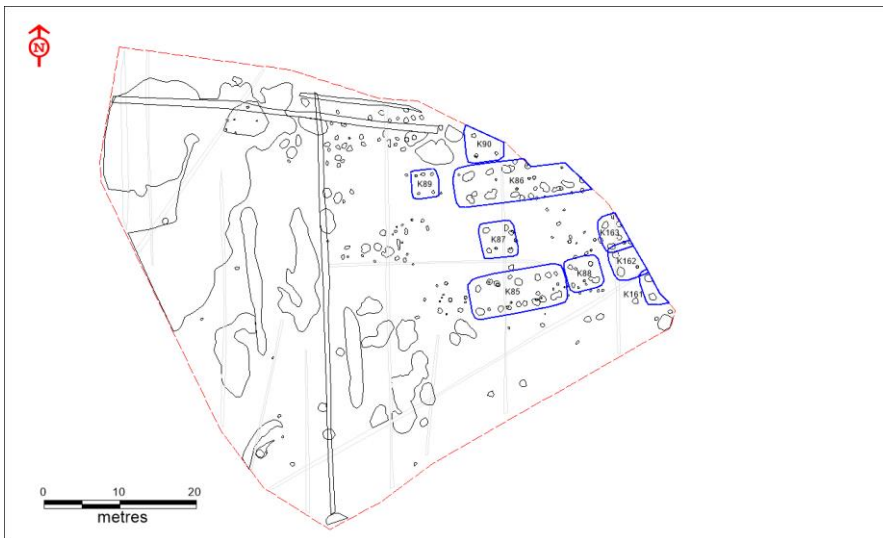
Alle konstruktionerne samt gruber, brønden og ovnen falder ind under dateringsrammen yngre førromersk-ældre romersk jernalder, baseret på hustypologi og keramikfund.

Der er lagt en blå streg rundt om huskonstruktionen for at give en rumlig fornemmelse af denne. Stregen er lavet ud fra et personligt skøn, og er ikke målfast.

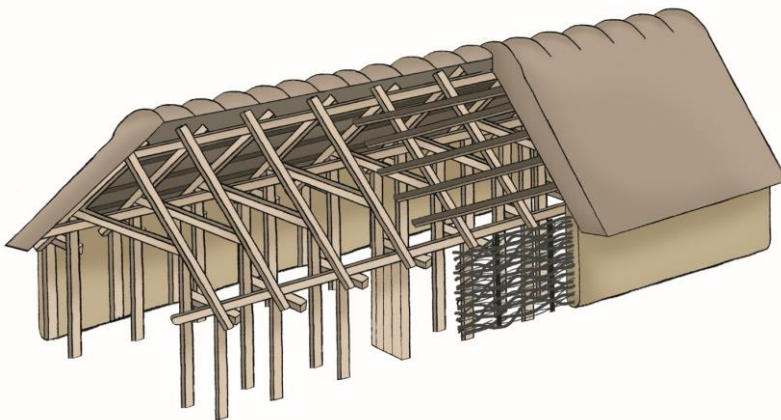
Konstruktioner, definition af disse:

De definitioner, der benyttes er således langhus, økonomibygning/udhus og staklade. Langhus-definitionen anvendes, når der formodes at være tale om et beboelseshus eller hovedhus i gårdsenheden. Der ses på Skovby Nygård-bopladsen oftest 6 sæt tagbærende stolper og på midten af huset to modstillede indgange, men enkelte har kun 5 sæt tagbærende stolper, og enkelte hovedhuse har heller ingen indgangsstolper. Så der er undtagelser fra reglen om 6 tagbærende sæt og indgange.

Økonomibygningerne eller udhusene kan være konstrueret med 2,3 eller 4 sæt tagbærende stolper. Én type bygning kaldes for staklade, hvilket traditionelt defineres som en konstruktion med to sæt tagbærende stolper uden indgangsparti. Denne konstruktion formodes at være opført uden væg, da den har været brugt til opbevaring af afgrøder, der skulle have godt med luft. Stakladekonstruktionen med to sæt tagbærende stolper samt en indgang ses også på Skovby Nygård, og så karakteriseres bygningen som en økonomibygning, da indgangen må betyde, at der har været lukket hele vejen rundt med vægge. Generelt ses der ikke bevarede indgangsstolper eller vægstolper ved økonomibygningerne, hvilket måske kunne betyde, at man har konstrueret disse huses vægge og døre mindre solidt end langhusene.

Figur 9: Oversigt over langhuse og staklader på udgravningen.

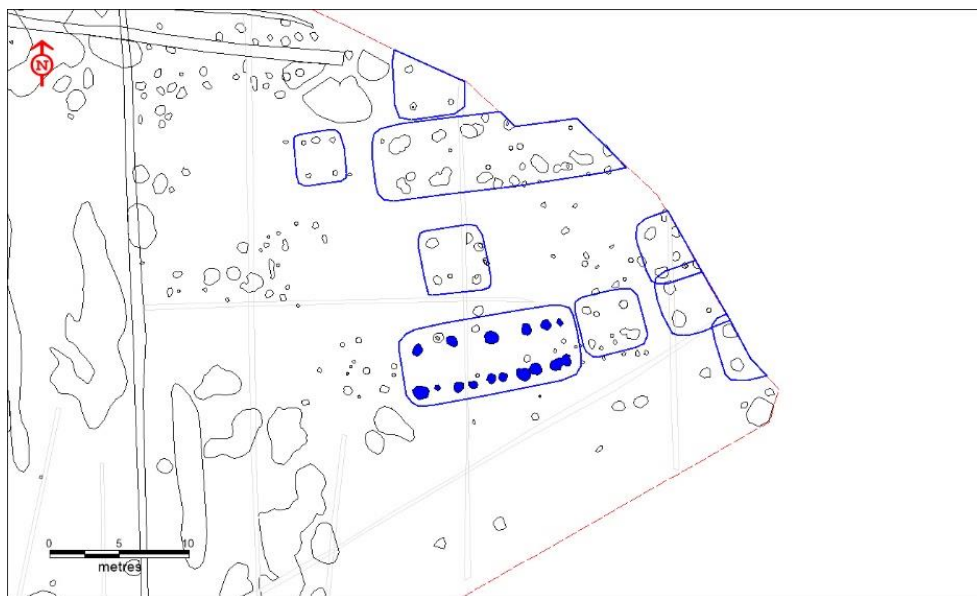

Figur 10: Perspektivtegning af et langhus.

Herunder følger beskrivelserne af huskonstruktioner i numerisk K-rækkefølge:

K85: Langhus, orienteret østnordøst-vestsydvest. Minimumslængde 10,4 meter, minimumsbredde 2,9 meter. Består af stolperne A8114, A8117, A8142, A8212, A8213, A8215, A8216, A8217, A8218, A8220, A8221, A8222, A8223, A8226 og A8228. Treskibet langhus med fem sæt tagbærende stolper, nogle med stolpespor. De tagbærende stolper er lettere varierende med hensyn til fyld og dimensioner. I den sydlige række viser 4 af de 5 sæt tagbærende stolper spor efter udskiftning. Her er kun den vestligste stolpe (A8142) ikke udskiftet. I nordrækken er der kun konstateret udskiftning i husets nordøstlige hjørne. Det drejer sig om anlæggene A8114 og A8212. I nogle af de tagbærende blev der observeret skoningssten, i form af flade sten nær anlæggets bund. Det gælder anlæggene A8124, A8216 og A8226 samt muligvis A8117. Alle skoningsstene blev undersøgt for brugsspor - i A8216 var der anvendt en kværnsten, ellers var der ingen brugsspor. I A8216 fandtes desuden en kværnstensløber.

Terrænet er plant og undergrunden består af orangebrunt/gulbrunt let sandet ler. Stedvist gruset og med enkelte større (hånd- til hovedstore) sten i fladen.

Figur 11: Langhus K85.

K86: Langhus, orienteret østnordøst-vestsydvest. Minimumslængde 15,2 meter, bredde ved indgang 4,8 meter. Består af stolperne A8071, A8072, A8074, A8077, A8078, A8079, A8080, A8081, A8082, A8083, A8085, A8086, A8088, A8089, A8092, A8241, A8242, A8244, A8245, A8246 og A8309. Treskibet langhus med seks sæt tagbærende stolper. Det ser ud til at der er lidt udskiftede stolper i den østlige ende af huset. De tagbærende stolper er lettere varierende med hensyn til fyld og dimensioner, men primært brede og fladbundede med en maksimaldybde på 40 cm. Fylden er gråbrunt til mørkt gråbrunt sandet ler. Et randskår fra A8079 har afrundet og let udsvajet, fortykket rand. Det lille lerkar, som fandtes i en vægstolpe i huset, har en fragmentarisk bevaret x-formet hank. Terrænet er plant og undergrunden består af orangebrunt/gulbrunt let sandet ler.

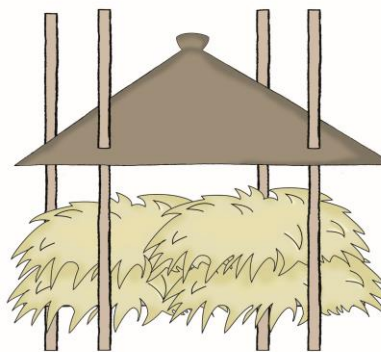
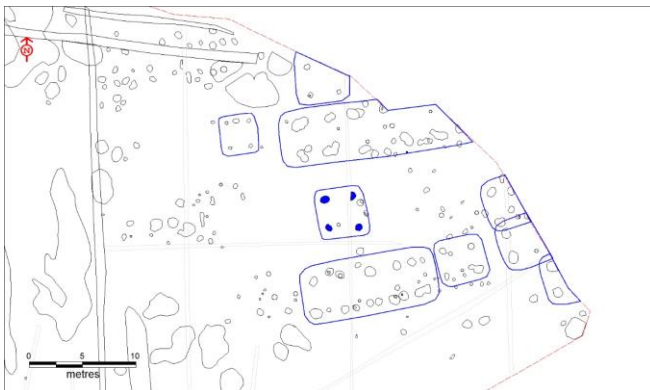

Figur 12: Langhus K86 (markeret med blå).

Figur 13: Fra hus K86. Vægstolpe med isiddende offerkar (X1903).

K87: Staklade. Orienteret østnordøst-vestsydvest. Består af stolperne A8230, A8232, A8233 og A8236. Måler 2,7 x 2,7 meter, hvilket er dimensioner, som træffes ofte på Skovby Nygård-udgravningerne. Der ses ret forskellige stolper, eksempelvis svinger dybden mellem 12 og 35 cm, dog er alle pæne og velafgrænsede. Bunden er flad eller let skrånende i en given retning. Den nordøstlige stolpe skæres af et moderne dræn. Undergrunden har et let fald mod syd. Konstruktionen ligger lige midt mellem K85 og K86, og kan i princippet høre til begge huse.

Figur 14: Staklade K87 samt tegning af, hvordan en staklade kan have taget sig ud.

K88: Staklade, orienteret østnordøst-vestsydvest. Består af stolperne A8113, A8120, A8124 og A8250. Måler 2,7 x 2,4 meter, hvilket giver en ganske let rektangulær konstruktion. Hertil kommer muligvis A8112, der måske tilhører en indre konstruktion i bygningen eller har fungeret som støttestolpe. De tagbærende stolper er lidt forskellige med hensyn til form og dimensioner, mens fylden er mere ensartet. I ét tilfælde (A8124) blev der observeret et stolpespor, og under det lå en flad sten. Stakladen er beliggende på en plan flade. Undergrunden er orangebrunt let sandet ler, til tider en smule gruset.

Figur 15: Staklade K88.

K89: Staklade, orienteret østnordøst-vestsydvest. Består af stolperne A8296, A8239 og A8228. Den sidste stolpe ligger ude under udgravningskanten mod øst, og er derfor ikke undersøgt. Måler 2,7 x 2,7 meter. Tre meget forskelligt udseende stolper, dog alle gode. Undergrunden har et let fald mod syd.

Figur 16: Staklade K89.

K90: Staklade, orienteret østnordøst-vestsydvest. Består af stolperne A8299, A8301, A8173 og A8298. Måler 2,1 x 2,4 meter. To ret ens plus to forskelligt udseende stolper. Alle gode og tydeligt afgrænset. Undergrund med let fald mod syd. Stakladen ligger vest for K86, og kunne i princippet godt høre til dette langhus.

Figur 17: Staklade K90.

K161: Formodet bygning med 3 synlige stolper. Vides ikke om det er en staklade eller et langhus. Består af A8126, A8127 og A8131. Orienteret østnordøst-vestsydvest. Resten af konstruktionen gemmer sig ude under udgravningsgrænsen mod øst. Afstand mellem stolperne er 2,6 meter på den nord-sydlig akse, hvilket er en normal afstand i langhuse og staklader. Afstanden fra den yderste vestlige stolpe og ind til næste tagbærende er 2,4 meter. Den nordvestligste tagbærende stolpe burde være synlig, men er formodentlig blevet "opslugt" af et moderne dræn. Stolperne er alle over 70 cm brede, af varierende dybde og tydeligt afgrænsede mod undergrunden.

Figur 18: Konstruktion K161.

K162: Formodt bygning med to synlige stolper. Det vides ikke om konstruktionen er et langhus eller en staklade. Består af stolperne A8099 og A8125. Orienteret østnordøst-vestsydvest. Resten af konstruktionen gemmer sig ude under udgravningsgrænsen mod øst. Afstanden mellem stolperne på den nord-sydlig akse er 2,4 meter. Stolperne er rundbandede og meget ens af udseende.

Figur 19: Konstruktion K162.

K163: Formodt bygning med tre synlige stolper. Vides ikke om konstruktionen er et langhus eller en staklade. Består af stolperne A8094, A8100 og A8098. Orienteret østnordøst-vestsydvest. Resten af konstruktionen gemmer sig ude under udgravningsgrænsen mod øst. Afstanden mellem stolperne på den nord-sydlig akse er 2,9 meter, mens der er 2,5 meter fra den yderste vestlige tagbærende stolpe og ind til næste tagbærende. Stolperne har lidt forskelligartet udseende, men er alle ret robuste. Afstandene mellem stolperne synes at indikere et langhus, og ikke en staklade.

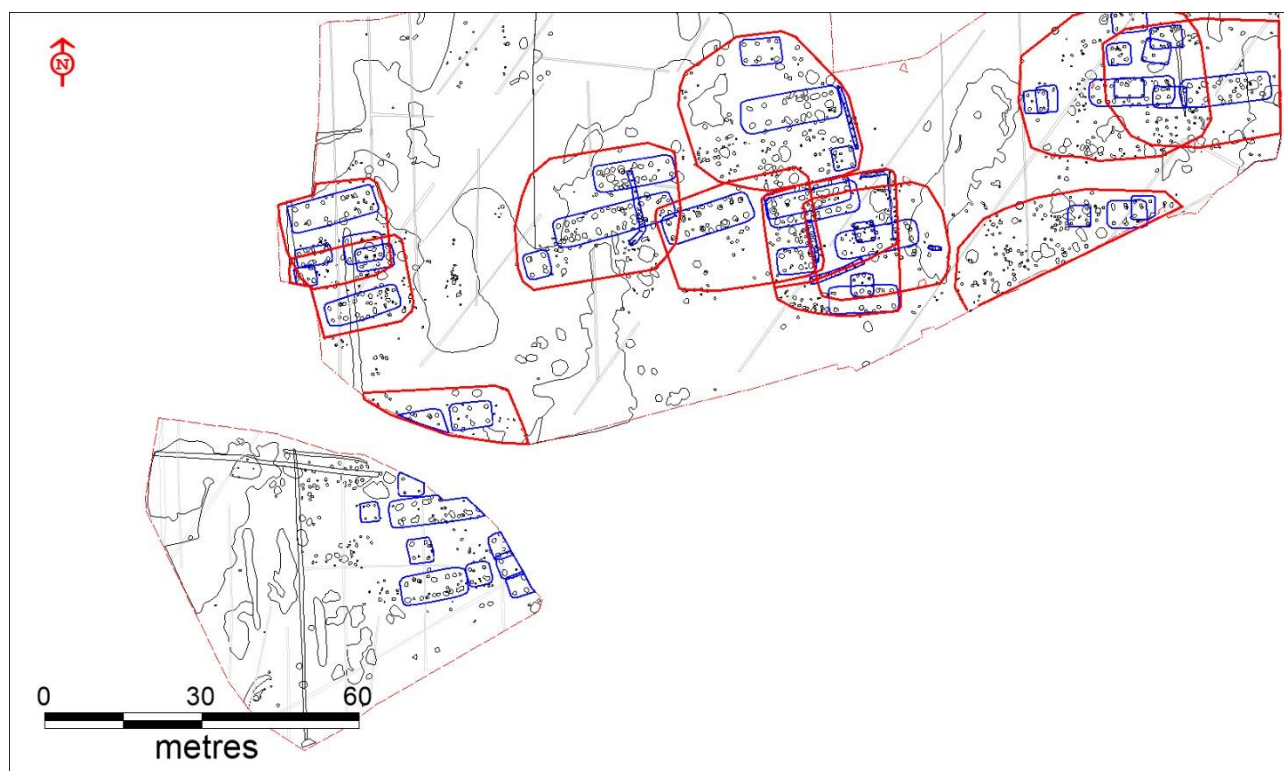
Figur 20: Konstruktion K163.

Sammenfatning

Det undersøgte område er altså en bebyggelse, som dateres gennem keramik og huskonstruktioner til omkring Kristi fødsel og et stykke ind i ældre romersk jernalder. Den fundne keramik ses fra både tagbærende stolper og gruber, og fremstår med afrundet, fortykket rand samt hanke med x-form. Især lader det til, at fingerindtryk og negleindtryk er meget brugt som ornamentik. Lighedspunkterne mellem udgravningsetape III og det her udgravede er mange, og fundene fra forsinkelsesbassinet må betragtes som den sydvestlige kant af udgravningsetape III.

Det har ikke været muligt at rekonstruere hegnsforløb på denne udgravning, men der gemmer sig givetvis rester af hegn i de tilbageværende stolper. Desuden er der i den nordlige kant af feltet en del stolper med uafklaret tilhørsforhold. I dette område ses forstyrrelser i form af nyere tids nedgravninger af dræn samt førnævnte markskel. Derfor har det ikke været muligt at udrede, om der ligger flere huse her. Enkelte stolper er dog dybe og fine, hvilket kunne tyde på, at der her ligger flere huskonstruktioner.

Figur 21: Forsinkelsesbassin-udgravningen ses i det sydvestlige hjørne, og det er tydeligt, at gårdene relaterer sig til et hjørne af bebyggelsen på etape III, som ses mod nordøst på illustrationen.

Aktiviteterne på området ser ud til at respektere vådområderne. Det må betyde, at der har været fugtigt i jernalderen, og at det ikke har været hensigtsmæssigt at bygge alt for tæt på disse områder. I stedet er vådområderne blevet brugt til affald, såsom keramik og kværnsten, og i et enkelt tilfælde også til gravning af en brønd, på nøjagtigt samme måde som på udgravningsetape III.

At dømme ud fra antallet af hovedhuse, så ligger der her, i forsinkelsesbassin-udgravningen, to gårde. Disse gårde har haft flere staklader og økonomibygninger tilknyttet, og de har ligget i nærheden af hovedhusene, ligesom på etape III. Muligheden for at gårdene har kunnet eksistere på samme tid er til stede, da de ikke overlapper hinanden. Dog skal man nok nærmere forestille sig, at den ene gård har afløst den anden efter

endt brugstid, hvilket typisk anslås til ca. 30-35 år eller en generation. Dette mønster ses også ved flere af gårdsenhederne på etape III.

Skovby Nygårds jernalderbebyggelse rummer således en landsbylignende bebyggelse fra omkring Kristi fødsel og frem i ældre romersk jernalder. Gårdene ser ud til at være organiseret i et lidt løst, langstrakt forløb, som har været anlagt med vådområder som en naturlig opdeling mellem bebyggelserne. Det ser umiddelbart ud som om, at man har haft et lille landsbysamfund, hvor gårdene har fungeret i et fællesskab gennem i hvert fald to generationer. Husene ser ud til at have fornyelser af tagbærende stolper, men tilsyneladende er dette ikke udført mere end en enkelt gang. Så har man, i stedet for endnu flere udskiftninger, valgt at bygge et nyt langhus lige i nærheden.

Fremtidigt arbejde på stedet

Museum Skanderborg har frigivet hele det undersøgte areal til anlægsarbejde. Området omkring Skovby Nygaard har vist sig at indeholde signifikante anlægsspor fra jernalderen, og det anbefales derfor at inkludere museet, hvis der planlægges dyberegående anlægsarbejde på de områder (grønne områder, legepladsarealer osv.), der ikke er frigivet af museet.

Museum Skanderborg d. 13-08-2019

Anja Vegeberg Jensen, arkæolog

Figur 22: Oversigtsbillede fra forsinkelsesbassinet, set fra syd. De mørke plamager i forgrunden er gruber, som indeholdt keramik.

Litteratur

- Ejstrud, B. og C. K. Kjeldsen 2000: "*Vendehøj – landsby og gravplads*", Kulturhistorisk Museums skrifter 1. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter 35.
- Ethelberg, P. m.fl. 2003: "*Det Sønderjyske Landbrugs Historie. Jernalder, vikingetid og middelalder*", Haderslev Museum.
- Jensen, J. 2003: "*Danmarks oldtid. Ældre jernalder 500 f.Kr. – 400 e.Kr.*", Gyldendal.
- Webley, L. 2008: "*Iron Age Households. Structure and Practice in Western Denmark, 500 BC-AD 200*", Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter 62.

Tidstavle

År f./e. Kristus

